

امنیت غذایی در ایران و جهان

مهندس مسلم ابراهیمی
سرپرست نمایندگی گنبد
شرکت توسعه کشت دانه های روغنی

مقدمه

افزایش روبه رشد جمعیت جهان منجر به کاهش منابع غذایی انسانها می گردد. اولین موضوع ناشی از کمبود مواد غذایی "گرسنگی" می باشد، به عبارتی ساده تر، گرسنگی، احساس نیاز شدید به غذا است که در ظاهر مسئله ای ساده می باشد. این تعریف ساده وقتی شیوع جهانی پیدا کند، بسیار دردناک و غیر قابل تحمل خواهد بود. گرسنگی نه تنها به مفهوم نبود غذای کافی برای ساکنان کره خاکی است، بلکه سبب بروز سوء تغذیه خواهد شد. سوء تغذیه پیامدهای بسیار بد امنیتی، اجتماعی و سیاسی را به دنبال دارد که بدترین پیامدهای مرتبط با آن فقر است. ضروریست نسبت به رفع فقر و ایجاد امنیت غذایی توجه ویژه و خاص شود. در این خصوص ساز و کار مناسبی ارائه گردیده است (نمودار ۱)، آنچه که در این نمودار مورد تاکید است ایجاد اشتغال، کارایی و انباشت سرمایه می باشد. آمار منتشر شده فائو نشان می دهد در سال ۲۰۱۲ بیش از ۸۷۰ میلیون نفر دچار گرسنگی و سوء تغذیه شده اند. بیشترین جمعیت دارای سوء تغذیه که ۸۵۲ میلیون نفر اعلام گردیده است مربوط به کشورهای در حال توسعه بود و ۱۶ میلیون نفر در کشورهای پیشرفته از گرسنگی رنج می برند. در این کشورها در سالهای اخیر تعداد گرسنگان نسبتاً کاهش یافته، هر چند روند کاهش، کند بوده است. اما موضوع گرسنگی در آفریقا بسیار پیچیده و بغرنج می باشد. نه تنها کاهش نداشته بلکه افزایش هم داشته است، بطوری که ۱۷۵ میلیون گرسنه، در سال ۲۰۱۲ به ۲۳۹ میلیون نفر رسید یا به عبارتی از هر ۴ آفریقایی یک نفر دچار سوء تغذیه می باشد. گرسنگی و سوء تغذیه سالانه باعث مرگ و میر ۵ میلیون کودک در جهان می شود.

نمودار (۱) ساز و کار کاهش فقر و ناامنی غذایی. (علی دینی، ۱۳۷۵)

۱. امنیت غذایی

۱-۱. تعریف

برای امنیت غذایی تعاریف متعددی وجود دارد. تعریف سازمان ملل در کنفرانس جهانی غذا در سال ۱۹۷۴ عبارت بود از: عرضه کافی مواد غذایی اساسی در جهان طی تمام زمان ها، به نحوی که موجب افزایش ثبات مصرف و جبران نوسات تولید و قیمت شود. سازمان ملل متحد سال ۱۹۷۵، عرضه دائمی منابع غذایی اصلی در سراسر جهان با هدف ارتقاء مداوم تغذیه و بی اثر نمودن نوسانات نامطلوب تولید و قیمت غذا را امنیت غذایی تعریف نمود. سازمان خوار و بار کشاورزی (فائو) در سال ۱۹۸۴، امنیت غذایی را چنین تعریف کرد، مردم به دسترسی داشتن تمام وقت به غذاهای اصلی مورد نیازشان به صورت فیزیکی و اقتصادی اطمینان داشته باشند. بانک جهانی در سال ۱۹۸۶ تعریف دیگری را ارائه نمود، امنیت غذایی عبارت است از دسترسی مردم به غذای کافی بصورت تمام وقت به منظور ایجاد زندگی سالم و فعال. تعریف بانک جهانی و کنفرانس بین المللی تغذیه (۱۹۹۳)، به عنوان تعریف کاربردی شناخته شد و در سال ۱۹۹۶، اجلاس جهانی غذا تعریف کامل تری از امنیت غذایی را ارائه نمود: امنیت غذایی وقتی وجود دارد که همه مردم در هر زمان به غذای کافی، سالم و مغذی به طور فیزیکی و اقتصادی دسترسی داشته باشند، همچنین غذایی ارائه شده، کلیه نیازهای تغذیه ای انسان ها را برای ایجاد یک زندگی سالم و فعال تامین نماید (فائو ۲۰۰۱). تعریف نهایی، منتخب تعاریف ارائه شده بود که در آن به فاکتورهای موثر و مهم در امنیت غذایی از قبیل کافی بودن، در دسترس بودن، تمام وقت بودن و موثر بودن در ایجاد زندگی سالم و فعال تاکید شده است.

۱-۲. عوامل موثر امنیت غذایی و ارزیابی آن

در سال ۱۹۵۰ اولین بار مسئله عدم امنیت غذایی مطرح شد و در سال ۱۹۹۱ توسط کمیته تغذیه سازمان ملل کامل تر گردید. بررسی ها نشان داد عدم دسترسی یا دسترسی ناکافی به مواد غذایی سبب به خطر افتادن امنیت غذایی خواهد شد. میزان عرضه، تقاضا و تجارت غذا سه فاکتور موثر بر امنیت غذایی می باشد. شاخص های اندازه گیری امنیت غذایی را می توان بر اساس نسبت عرضه سرانه غذا به غذای مورد نیاز، شاخص خودکفایی و شاخص تغییرات در تولید و مصرف که پایداری در عرضه غذا را نشان می دهد، ارزیابی نمود.

۳-۱. امنیت غذایی در ایران

بطور کلی امنیت غذایی در کشورهای در حال توسعه از جمله ایران در دهه های اخیر بهبود یافته است. امکانات غذایی هر کشور شامل تولید محصولات غذایی داخلی (بدون صادرات) و میزان واردات می باشد. میزان تولید مواد غذایی در کشورهای در حال توسعه که ایران نیز در این گروه قرارداد، ضمن اینکه ثابت نمی باشد، تداوم نیز ندارد. عوامل محدود کننده آب (میزان و پراکنش بارندگی)، زمین، سستی بودن کشاورزی، عدم یکپارچگی اراضی و غیره سبب ایجاد نوسانات شدید در کمیت و کیفیت محصولات غذایی می شود، بطوری که بعضی سالها شاهد کمبود شدید و گاهها سوء تغذیه می باشیم. مسئله تامین غذای مورد نیاز مردم از اولویت های هر کشوری است، بنابراین عدم کفایت تولیدات داخلی سبب پررنگ شدن واردات محصولات غذایی می شود. این موضوع برای کشور هزینه های بالایی را در بر خواهد داشت ضمن اینکه با شعار خودکفایی و قطع وابستگی سختی ندارد.

نتیجه گیری:

- امنیت غذایی با درآمد سرانه نسبت مستقیم و با درصد جمعیت و سهم بخش کشاورزی در تولید ناخالص داخلی نسبت عکس دارد.
- امنیت غذایی پایین سبب کاهش توسعه انسانی خواهد شد یا به بیانی دیگر شاخص توسعه انسانی نمادی از بهبود امنیت غذایی است.
- در ایران بخش اعظم هزینه خاتوار مربوط به تامین غذا است.
- در هر صورت مواد غذایی باید تامین شوند (تولید در داخل یا واردات مواد غذایی).
- میزان تولید و عرضه سرانه غذا یکی از مهمترین فاکتورهای موثر بر جایگاه امنیت غذایی است (واحد سنجش تولید غذای دریافتی بر مبنای میزان کالری موجود در مواد غذایی عرضه شده، سنجیده می شود).

منابع

- ۱- دینی، ع. ۱۳۷۵. تعدیل اقتصادی، فقر غذایی در ایران. اطلاعات سیاسی و اقتصادی. شماره ۱۱۵ - ۱۱۴.
- ۲- دینی ترکمانی، ع. ۱۳۸۰. برآورد امنیت غذایی در ایران و ارزیابی از نحوه مواجهه روبکردهای توان رقیب با نامنی غذایی، همایش کشاورزی و توسعه ملی.

3. Maxwell, S. 1996. Food Security: Post modern perspective. Volume 21.